

Tajni Antartik — šesti kontinent

P. Korčulanov, Split

Svake godine se organiziraju ekspedicije s motivacijom »za vršenje znanstvenih i kartografskih istraživanja«, ali u stvarnosti glavni cilj svega toga je: uranij, najdragocjenija sirovina atomskog doba.

Od svršetka prošlog rata do danas ušao je na međunarodnu političku arenu kontinent, koji je milijune godina spavao pokriven debelim pokrivačem leda: Antartik. Pojavivši se na ovu arenu, pobudio je prepirke u najvišim interesnim sferama jačih sila.

Pred svoju veliku ekspediciju u novembru 1946. admiral Byrd, govoreći u ime vlade SAD, izjavio je grupi novinara i stranih osmatrača: »Naša država ne priznaje nikakva polaganja prava u Antartik i sa svoje strane također ne misli potraživati neka prava«. U isto vrijeme Državni Departman ponovio je deklaraciju od 3. maja 1924. državnog sekretara Evans Hughes-a, u kojoj se podvlači, da otkriće novih zemalja, ako i bude popraćeno simboličnim uzimanjem u posjed, ne daje pravo na suverenitet osim poslije efektnog okupiranja od strane zainteresiranih država.

Zauzimanje ove pozicije od strane SAD uzvitlalo je odmah pravi bijesni osinjak. Devet država je uputilo proteste i negodovanja, te je u isto vrijeme organizirano desetak drugih ekspedicija. Čile je izvukla iz prašine neka prava, koja joj je dao još u XVI. stoljeću kralj Španije, uputila je u Vašington kopiju deklaracije suvereniteta na 1,300.000 kvadratnih kilometara polarnih krajeva, formuliranu 1940. (ali ni od koga nikad potvrđenu ni priznatu) i u dokaz potraživanja, prekrstila je Grahamovu Zemlju u Tierra de O. Higgins, ime najslavnijeg heroja čileanske nezavisnosti.

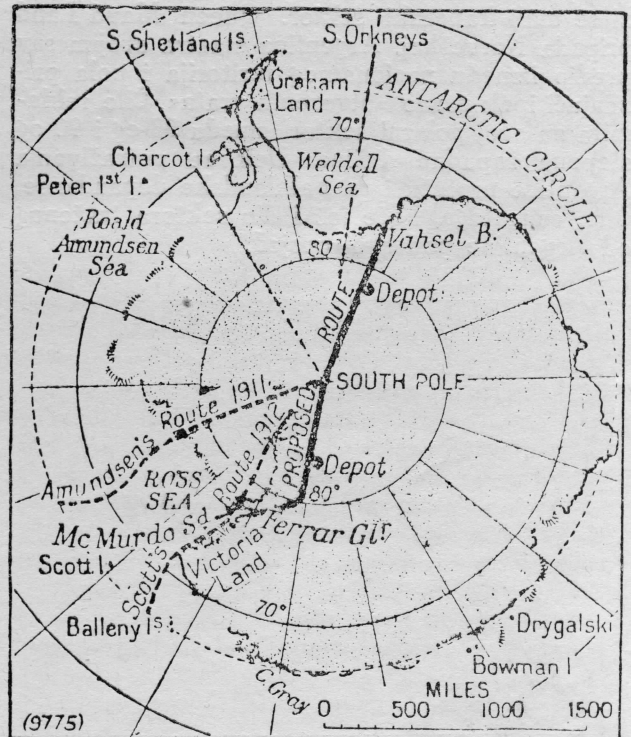
Skupa s Čile-om skočila je na noge i Argentina ističući svoje pravo na široki polarni teritorij između 20-tog i 60-tog stepena dužine. U sporazumu sa Čileom uputila je iz Valparaiza za polarne predjele fregatu »Covedogna« i kasnije za Antartik admiralski brod »Vencida de Mayo«. London je sa svoje strane reagirao upućujući bojni brod »Nigeria« u punoj ratnoj opremi.

Australijski radio je za svoj račun objavio na svim jezicima svijeta, da dvadeset australijskih naučnika pod vodstvom istraživača Mawson-a čekaju da se svakog časa ukrcaju na polarni brod »Wiatt Earp«, koji je već služio Ellesworthu.

Najviše naprijed bila je otišla Engleska, koja je već 1943. u toku punog ratnog sukoba bila organizirala ekspediciju »Tabarin« pod vodstvom komandanta Marr-a. Ona je u Margaret Bay-u imala spremnu ekipu naučnika i tehničara, koja je čekala spremna u ovom zalivu na Grahamovoj Zemlji, bazi Byrdove prve ekspedicije.

Nije šutila ni Francuska sjećajući se, da je Dumont d'Urville za vrijeme svoje duge odisejade, putovanja od dvadesetpet hiljada milja, otkrio Adelijinu Zemlju, pokrajinu smještenu nekih 2.500 kilometara južnije od Tasmanije, na 156-142 dužinska stepena i uzeo je u posjed u ime svoje zemlje krstivši je »Adelie« po imenu supruge kralja Luja Filipa. Iza toga Francuska je tamo osnovala nacionalni park za uzgajanje nekih specijalnih vrsti životinja i kada su svjetski istraživači počeli da skreću pažnju svijeta na antartički kontinent, 1924. godine Francuska je pripojila Adelijinu Zemlju svojoj kolonijalnoj jedinici na Madagaskaru. Ipak nije nikad imala mogućnosti da ostvari pravu administraciju na dalekoj nena-stanjenoj zemlji, iako se ona smatra za manje hladnu od Antartika sa srednjom temperaturom od oko 20 stepeni pod nulom.

Godine 1910. Francuska je objavila u svom Službenom listu dekret, kojim je sebi rezervirala isključivo pravo vađenja rude, ribolova i lova na ovom teritoriju. Jedan drugi francuski istraživač, Jean Charot, predvodio je 1925. jednu francusku ekspediciju na Grahamovu Zemlju, ali pariska Vlada nije nikad objavila neka potraživanja na nju. Naposljetku 1935., poslije francusko-engljskih sporazuma bile su zajednički zaključene i granice za Adelijinu zemlju, poslije čega nije bilo diskusije ni protesta.

Južni pol

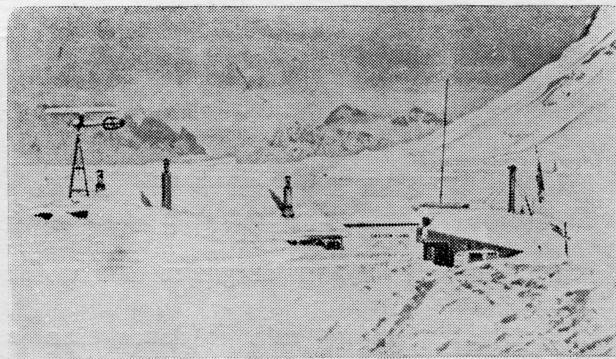
Velika Britanija je imala opet svoje mišljenje, jer je prvi, koji je prešao Antartički paralel bio Englez James Cook. On je 1773. putovao po nalogu britanskog Admiralteta na brodu »Resolution«. 1839. veliki istraživač, kapetan kraljevske britanske mornarice J. Clark Ross, poslije nego se probio kroz zaleđene vode Antartika i stigao na otvoreno more, iskrcavši se na istočnoj obali Rossovog mora, dao je ime onim krajevima Victoria Land, uzevši tako u posjed ove teritorije u ime svoje kraljice. Godine 1901. komandant R. F. Scott dostigao je do 82. stepena i 17 minuta južne širine, a 1908. je poručnik Shacleton dostigao do 88 stepeni i 23 minute južne širine pokazavši put za pol na najdužem putovanju sa saonicama, koje je ikad netko izvršio bez primanja pomoći sa strane.

Ekspedicija, koju je on vodio dvije godine kasnije, sreća je pukim slučajem u pustim antartičkim predjelima kapetana Roald Amundsena. Norveški istraživač, koji je svojevremeno otputovao sa sjevernog pola, tajno je promijenio pravac i uputio se ka suprotnom polu. Poslije prijateljskog susreta Englezi i Norvežani su se razdvojili. Amundsen se uzdao u svoje pse, dok je Shacleton polagao nade u svoje motorne saonice. Unatoč slabom funkcioniranju svog vozila Englez je stigao na južni pol u januaru 1912., da bi otkrio, kako je norveška ekspedicija tamo bila 35 dana ranije. Južni magnetski pol prvi je otkrio i na nje ga stigao profesor David, docent Sidnejskog univerziteta.

Od 1923. Nova Zelandija ima pod svojom upravom sektor Zaliva Kitova i Rossovog Mora, a Australija predio između Victoria Land-a i Enderby Land-a. Među ovim dvjema zonama nalazi se mali francuski sektor. Queen Maud Land pripada Norveškoj. Argentina smatra svojim sav predio između nacionalnog teritorija i pola priznajući ipak pravo »otvorenih vrata«. Čile reklamira za svoj polarni sektor između 53-eg i 90-og stepena zapadne dužine. Dok se potraživanja Argentine protežu i na Falklandske dependanse, Čile, osim toga, hoće još i dio sektora traženog od Argentine pod svoj posjed.

Transportiranje na brod svježih krzna

Jedna engleska meteorološka stanica zatrpana pod snijegom na Antartiku

Poslije povratka ekspedicije vašingtonski Ured za znanstvena istraživanja objavio je dvo-smislene i nepotpune izvještaje. Geolozi, koji su istraživali kvalitet rudnih naslaga u polarnim predjelima, ipak su prije ili poslije objavljivali svoje nalaze. 2. januara je Robert Cathan pisao u »Interpress Publication«: »Pred nekoliko mjeseci je američka vlada informirana o otkriću velikih i obilnih nalazišta zlata u Ellsworthovoj Zemlji. Po vjerodostojnim izvorima zlato se nalazi na dubini od pet do dvadeset metara i ima ga u tolikoj količini, da bi prouzročio znatno smanjenje svoje vrijednosti. Danas smo u stanju, da tvrdimo kako istraživanja admirala Byrda nisu imala isključivo znanstveni karakter«.

Svakako među tolikim »službenim« skeptičkim izjavama jedna vijest je odmah obišla svijet: Byrd je predlagao, da se osnuju barem 10 antartičkih baza, koje će biti stalne i opskrbljene svim specijalnim instrumentima za polarna istraživanja. Jedna od ovih baza trebala je biti postavljena izravno na južnom polu. Još je najjavljivao, po Cathanovim navodima, da će oko 1970. ljudi biti u stanju da iskoristavaju ogromna nalazišta ugljena i bogate rezerve zlata među planinama Rossovog mora. Tražio je još upotrebu atomske energije za oslobađanje zemlje i mora od stotina kvadratnih kilometara ledene kore. Naposljetku je objavio, da blizu južnog pola ima malih jezera obojenih dugim bojama sa vodom umjerene topline, koji bi omogućili život ljudi.

U septembru 1948. vlada SAD je uputila novu Francuskoj, Engleskoj, Norveškoj, Novoj Zelandiji, Australiji, Čile-u i Argentini, predloživši izmjenu diplomatskih gledišta o obliku internacionalne uprave nad Antartikom. U isto vrijeme je Byrd spremao jednu novu ekspediciju, dok je štampa pokušavala, da zamagli situaciju i smanji važnost ovih krajeva, ističući, da se dosad dobio vrlo malo sigurnih podataka o postojanju nekih nalazišta minerala u tim polarnim predjelima.

Međutim je jedna australijska ekspedicija izjavila, da je »šesti kontinent« po svojoj prilici najbogatiji kontinent na svijetu nalazištima urana. 1949. godine je komandant Donald S. Robert vrativši se s jedne ekspedicije izjavio, da ukoliko pobjede opasnost hladnoće, ljudi mogu osnovati blizu pola rudarsku industriju, najrazvijeniju na svijetu.

Od 1949. naovamo ekspedicije u Antartik slijedile su jedna za drugom, uz sve brži ritam, ali skoro uvijek u tajnosti. Vijesti su potkresavane i mijenjane, te su koji put tako kontradiktorne, da je za sada dalek i basnoslovni kontinent za mnoge ostao još mit. Jedna stvar je sigurna: U SAD, Kanadi, SSSR-u i Engleskoj konstruiraju se specijalne podmornice za podvodnu navigaciju u Antartiku. Znamo još, da su najvažnija mjerenja dosad učinjena od podmornice »Sonnet« admirala Byrda. Njemu se ima između ostalog zahvaliti otkriće nekih velikih planinskih lanaca poplavljenih vodom, vrlo bogatih rudnim nalazištima, između Ognjene Zemlje i Antartika. Ova podmornica je izvršila smion podvig, upustivši se duboko u podvodnu navigaciju prema antartičkim unutrašnjim morima.

Informativni uredi raznih vlada zatvorili su se u najrigorozniju šutnju ili se ograničavaju, da kažu kako vrše pripreme za ispitivanje izdržljivosti posade podmornice na hladnoću, ili znanstvena ispitivanja i kartografska mjerenja u mirne svrhe. To je samo maska za glavni cilj: uranij, najvažniji metal našeg vremena. Ovo blago mira, ali u isto vrijeme za slučaj rata najopasniji

monstruozi neprijatelj čovječanstva nalazi se na teritoriju od dvanaest milijuna kvadratnih kilometara snijega i leda, okruženom 70-om paralelom, gdje ne žive ljudi već samo pingvini, kitovi i polarne ptice, odijeljenom od predstraža civilizacije sa barem 1.000 kilometara mora, koje je najolujnije na svijetu.

Mornarica SAD objavila je nedavno, da namjerava ponovno poduzeti ekspedicije na Antartik i otpočeti instalacijom triju baza, koje trebaju početi da funkcioniraju u augustu 1957. godine. Izgleda, da će glavna baza biti na Rossovoj Zemlji, gdje se jednom nalazio Zaliv Kitova, sjedište »Little Amerike«, prethodne baze ekspedicije admirala Byrda. Druge dvije baze će biti instalirane: jedna na Zemlji Mary Byrd, a druga na geografskom južnom polu. Ekspedicija, nazvana operacija »Deep Freeze« otputovat će skoro s jedne točke na zapadnoj obali SAD, a raspolažat će sa pet brodova, koji će činiti pomorsku snagu br. 34 pod komandom admirala Byrda. Byrd ima sad 66 godina i nalazi se u rezervi, da bi za slučaj potrebe mogao biti pozvan u aktivnu službu. Asistira mu C. V. Dufek, drugi veterani američkih polarnih istraživanja.

Brod ekspedicije u Antartiku bespomoćno leži okružen snijegom i ledom